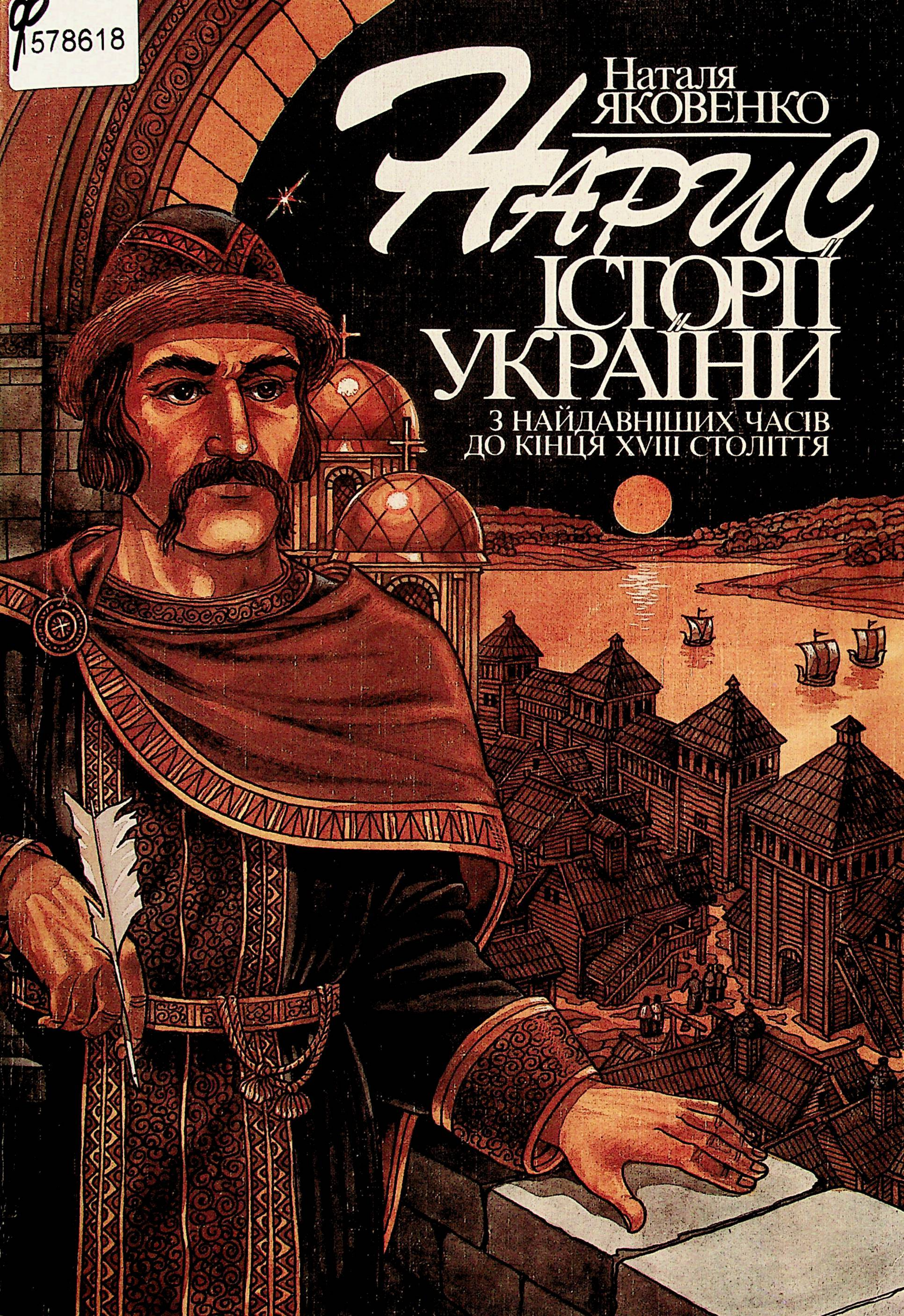

578618

Наталя
ЯКОВЕНКО

З А Д И С І С Т О Р І І У К Р А Ї Н И

З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ
ДО КІНЦЯ XVII СТОЛІТТЯ

Нова концепція історії України, викладена у посібнику, є наслідком переорієнтації історичної науки з ідеологічного обслуговування на суто наукове дослідження і ґрунтується на сучасній методології та широкому залученні історичних джерел.

Вступ

ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ: ІСТОРИЧНЕ ЯДРО ТА ПІЗНІШІ ПРИРОЩЕННЯ 8
НАЗВИ І САМОНАЗВИ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРИТОРІЇ 9
СХІД І ЗАХІД В УКРАЇНСЬКОМУ ПРОЧИТАННІ 12

Розділ I

ПРАІСТОРІЯ ТА ПЕРЕДІСТОРІЯ

§1 ПРАІСТОРІЯ: ЛЮДИ КАМ'ЯНОГО І БРОНЗОВОГО ВІКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ 14
§2 СКИФІЯ. САРМАТІЯ. АНТИЧНІ МІСТА ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я 18
§3 ВІД ПЕРЕДСЛОВ'ЯНСЬКИХ СПІЛЬНОТ ДО СЛОВ'ЯНСЬКИХ ПЛЕМІННИХ СОЮЗІВ. ЗАГАДКА КИЯ 21
§4 РУСИ І РУСЬ У IX–X СТОЛІТТЯХ 26

Розділ II

ПІД ЗНАКОМ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

§1 КИЇВСЬКА РУСЬ: ДЕРЖАВА І ЛЮДИ 33
ВОЛОДИМИРОВЕ ХРЕЩЕННЯ В ЛЕГЕНДІ ТА РЕАЛІЯХ 33
КОНТУРИ ДЕРЖАВНОЇ БУДІВЛІ В XI СТОЛІТТІ 37
БОРотьБА КНЯЗІВ ЗА КИЇВСЬКЕ «ПРИЧАСТЯ» (XII–XIII СТ.) 41
ЛЮДИ РУСИ: ORATOIRES, BELLATOIRES, LABORATOIRES 45
ЕТНОС. МОВА. ПИСЕМНА КУЛЬТУРА 53
§2 РУСЬ І СТЕП. МОНГОЛЬСЬКЕ НАШЕСТЯ 60
НАРОДИ СТЕПУ В РУСЬКОМУ ПРИКОРДОННІ (ДО ПОЧАТКУ XIII СТ.) 60
МОНГОЛЬСЬКА ІМПЕРІЯ ПЕРЕД НАПАДОМ НА РУСЬ 64
ПОХОДИ БАТІЯ І СТВОРЕННЯ ЗОЛОТОЇ ОРДИ 66
§3 ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКЕ КНЯЗІВСТВО, АБО КОРОЛІВСТВО РУСЬКЕ 68
ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ 68
ВІЙНИ ЗА «ГАЛИЦЬКУ СПАДЩИНУ». ДАНИЛО ГАЛИЦЬКИЙ 71
НОВІ ПРЕТЕНДЕНТИ НА «ГАЛИЦЬКУ СПАДЩИНУ». РОЗПАД РУСЬКОГО КНЯЗІВСТВА 74
СПІР ПРО «ПЕРЕТІКАННЯ КИЇВСЬКОЇ ІСТОРІЇ» 76

Розділ III

НЕСХОЖІ ПАГОНИ РУСЬКОГО СТОВБУРА (КІНЕЦЬ XIV — СЕРЕДИНА XVI СТ.)

§1 ГАЛИЦЬКА І ПОДІЛЬСЬКА РУСЬ 78
ДЕМОГРАФІЧНІ ЗМІНИ 79
ВІД ДРУЖИННИКІВ І БОЯР ДО ШЛЯХТИ-РУСИНІВ ПОЛЬСЬКОЇ НАЦІЇ 79
РУСЬКА І РИМСЬКА ЦЕРКВИ: ПЕРШІ ДОСВІДИ СПІВЖИТТЯ 82
ЕТНІЧНА СТРОКАТИСТЬ МІСТА 84
ГРОМАДСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ В МІСТАХ. МАГДЕБУРГІЯ І ЦЕХИ 85
ФЕНОМЕН МІСЬКОЇ КУЛЬТУРИ. ЛАТИНСЬКА НАУКА В МІСТАХ РУСИ 87
НА ПЕРЕХРЕСТІ НОВИХ ВАРТОСТЕЙ 88
§2 КИЇВСЬКА І ВОЛИНСЬКА ЗЕМЛІ 90
ГЕДИМІН І ОЛЬГЕРД — «ЗБИРАЧІ РУСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ» 91
ПЕРШИЙ УДІЛЬНИЙ ПЕРІОД 91
КРЕВСЬКА УНІЯ 1385 Р. ЯГ'АЙЛО І ВІТОВТ 92

- СВИДРИГАЙЛО І ГРОМАДЯНСЬКА ВІЙНА 1432–1440 РОКІВ **93**
ДРУГИЙ УДІЛЬНИЙ ПЕРІОД: ВОЛИНЬ СВИДРИГАЙЛА І КИЇВЩИНА
ОЛЕЛЬКОВИЧІВ **95**
МОСКОВСЬКА ПРОБЛЕМА І ПОВСТАННЯ МИХАЙЛА ГЛИНСЬКОГО **99**
ВОЛИНСЬКІ КНЯЗІ — ГОСПОДАРИ РУСИ **100**
КИЇВСЬКА МИТРОПОЛІЯ І ЦЕРКОВНІ ОСЕРЕДКИ. СПІВЖИТТЯ ПРАВОСЛАВ-
НИХ З КАТОЛИКАМИ **102**
МІСЬКЕ ЖИТТЯ **105**
ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ОСОБИ Й СТАНІВ. ЛИТОВСЬКІ СТАТУТИ І РЕФОРМИ 1560-Х
РОКІВ **106**
§3 ПЕРШІ СТО ЛІТ КОЗАЧЧИНИ **108**
ДИКЕ ПОЛЕ. ПОРОГИ. ВЕЛИКИЙ ЛУГ **108**
ПЕРШІ ЗГАДКИ ПРО КОЗАКІВ. ГЕНЕЗА УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА **109**
КРИМСЬКИЙ ХАНАТ — КАТАЛІЗАТОР КОЗАЧЧИНИ **112**
ЛИЦАРІ ХРИСТИЯНСТВА У МУСУЛЬМАНСЬКОМУ ВБРАННІ **114**
ПЕРША ЗАПОРОЗЬКА СІЧ КНЯЗЯ БАЙДИ-ВИШНЕВЕЦЬКОГО **116**

Розділ IV

УКРАЇНА-РУСЬ — ТРЕТІЙ ЗАЙВИЙ У «РЕЧІ ПОСПО- ЛИТІЙ ДВОХ НАРОДІВ» (1569–1648)

- §1** ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ І ПЕРШІ РЕАЛІЇ ПОУНІЙНОГО ЧАСУ **119**
ПІДСТАВИ ЖИТТЄВОСТІ УНІЙНОЇ ІДЕЇ **119**
ВОЛИНЦІ І КИЯНИ НА ЛЮБЛІНСЬКОМУ СЕЙМІ 1569 Р. УНІЙНИЙ ПРИВІЛЕЙ **121**
СПАЛАХ КНЯЗІВСЬКОЇ ПОТУГИ ПІСЛЯ УНІЇ **122**
ЗУСТРІЧ РУСИ З РУССЮ: ГАЛИЧАНИ НА ВОЛИНІ Й КИЇВЩИНІ **124**
ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ **125**
§2 ВІД БЕРЕСТЕЙСЬКОГО СОБОРУ ДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ПРАВО-
СЛАВНОЇ МИТРОПОЛІЇ (1596–1632) **127**
ПОШУКИ ШЛЯХІВ РЕЛІГІЙНОГО ПОРОЗУМІННЯ **127**
ДВА СОБОРИ В БЕРЕСТІ **130**
ПРОТЕСТАНТИЗМ — ТРЕТЯ СИЛА В СПОРІ **131**
СЛОВЕСНА ВІЙНА **133**
СИЛОВІ КОНФЛІКТИ РУСИ З РУССЮ. ЄЗУЇТСЬКЕ МІСІОНЕРСТВО
І ВОРОЖІСТЬ ДО «ЛЯХІВ» **136**
ШЛЯХТА Й МІЩАНСТВО В ОБОРОНІ ПРАВОСЛАВ'Я **138**
ВІД ВИСВЯЧЕННЯ МИТРОПОЛИТА ПІД ОХОРОНОЮ КОЗАЦЬКОЇ ШАБЛІ ДО
ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ПРАВОСЛАВНОЇ МИТРОПОЛІЇ (1620–1632) **141**
§3 ШЛЯХТА, ПРОСТОЛЮД, КОЗАКИ — ВУЗОЛ ВЗАЄМО-
ПОВ'ЯЗАНЬ І ПРОТИРІЧ **144**
ШЛЯХЕТСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ СТЕПОВОЇ УКРАЇНИ. ПОЛЯКИ І ЄВРЕЇ В НОВО-
ОСВОЄНИХ РЕГІОНАХ **144**
СЕЛЯНИ. БОЯРИ. МІЩАНИ: СПЕЦИФІКА ЖИТТЄВОГО УКЛАДУ **148**
КОЗАЧЧИНА МІЖ «РЕФОРМОЮ БАТОРІЯ» І СМЕРТЮ ПЕТРА САГАЙДАЧНО-
ГО **153**
БОРотьба за самоутвердження. КОЗАЦЬКІ ВІЙНИ 1625–1638 РОКІВ **161**
§4 РОЗТЯТИЙ СВІТ, АБО ЗАГАЛЬНИЙ ОБРАЗ КУЛЬТУРИ УК-
РАЇНИ-РУСИ В ПЕРЕДДЕНЬ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ **168**

Розділ V

КОЗАЦЬКА ЕРА

- §1** КОЗАЦЬКА РЕВОЛЮЦІЯ 1648–1657 РОКІВ **177**
БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ — ЛЮДИНА І МІФ **178**
НА ТЕРЕЗАХ ВІЙСЬКОВОГО ЩАСТЯ **180**
КОШМАРИ ВІЙНИ **191**
ДИПЛОМАТІЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В ПОШУКАХ ВИХОДУ. ПЕРЕЯСЛАВСЬКА

УГОДА 1654 Р. **194**

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЇ І МОДЕЛЬ ВЛАДИ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ **201**

СТАРШИНСЬКЕ ОТОЧЕННЯ ГЕТЬМАНА **203**

ПОЧАТОК МОСКОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1654–1667 РОКІВ. СМЕРТЬ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО **207**

§2 РУЇНА (1658–1686) **209**

ПОЧАТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ **210**

СПРОБА ПОВЕРНУТИСЯ У ЗВИЧНИЙ СВІТ: ГАДЯЦЬКА УГОДА 1658 Р. **211**

БЕЗТАЛАННЯ ЮРАСЯ ХМЕЛЬНИЧЕНКА **213**

ВІЙНА БЕРЕГІВ: ПАВЛО ТЕТЕРЯ І ІВАН БРЮХОВЕЦЬКИЙ **215**

АНДРУСІВСЬКЕ РОЗПОЛОВИНЕННЯ **217**

ДЕМ'ЯН МНОГОГРІШНИЙ «ЗА» І «ПРОТИ» МОСКВИ **219**

ТУРЕЦЬКА АЛЬТЕРНАТИВА ПЕТРА ДОРОШЕНКА **220**

РУКОТВОРНА ПУСТЕЛЯ **223**

§3 МАЗЕПА І МАЗЕПИНЦІ **225**

ІВАН МАЗЕПА — ЗАГАДКА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ **225**

ШЛЯХ ДО ПОЛТАВСЬКОЇ КАТАСТРОФИ **228**

VAE VICTIS **233**

СПРОБА РЕВАНШУ ПИЛИПА ОРЛИКА **236**

ОСТАННІ РОКИ КОЗАЧЧИНИ НА ПРАВОБЕРЕЖЖІ **240**

§4 КУЛЬТУРА, ОСВІТЛЕНА ЗАГРАВАМИ ВОЄН **242**

РИТМИ «ДОВГОГО СТОЛІТТЯ» **242**

НАРОДЖЕННЯ КОЗАЦЬКО-РУСЬКОЇ ВІТЧИЗНИ **243**

МИНУЛЕ Й СУЧАСНЕ УКРАЇНИ ОЧИМА ЛЮДЕЙ ЦЕРКВИ **244**

ШЕДЕВРИ «ЛІТЕРАТУРИ КАНЦЕЛЯРИСТІВ»: ГРИГОРІЙ ГРАБ'ЯНКА, ПИЛИП ОРЛИК, САМІЙЛО ВЕЛИЧКО **247**

«МИ» І «ВОНИ», АБО НОВІ ОБРАЗИ СУСІДІВ **251**

У ХИМЕРНОМУ СВІТІ БАРОКО **255**

Розділ VI

УКРАЇНА XVIII ст. МІЖ РІЧЧЮ ПОСПОЛИТОЮ І РОСІЙСЬКОЮ ІМПЕРІЄЮ

§1 КОЛІЇВЩИНА ЧИ «ПРОРОЦТВО ВЕРНИГОРИ»? — ДИЛЕМА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН У РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ **262**

РІЧ ПОСПОЛИТА МІЖ АНАРХІЄЮ І СПРОБАМИ «НАПРАВИ» **263**

ШЛЯХТА Й ГОРОДЯНИ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ. ФЕНОМЕН ХАСИДИЗМУ **266**

СЕЛЯНСЬКА ПРОБЛЕМА. ОПРИШКІВСТВО, ГАЙДАМАЧЧИНА, КОЛІЇВЩИНА **270**

ЗМІНИ В ЖИТТІ ЦЕРКВИ. ВАСИЛІАНСЬКЕ ПРОСВІТНИЦТВО **276**

§2 ЗГАСАННЯ КОЗАЦЬКИХ АВТОНОМІЙ У ПІДРОСІЙСЬКІЙ УКРАЇНІ **279**

ПОЛІТИКО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ І ЗАГАЛЬНИЙ ОБРАЗ

СУСПІЛЬСТВА ГЕТЬМАНСЬКОЇ УКРАЇНИ **280**

СЛОБІДСЬКА УКРАЇНА **290**

ЗАПОРОЗЬКА СІЧ **291**

ЛІТЕРАТУРА **297**

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК **301**